

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. XIII. Senatum idoneum legendum esse, eiusqué leges, itemqúe de
consiliarijs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](#)

sumus, ut hos quos in officiis nos patrum prouehibimus nostrorum, bi sub aliena sint potestate. Nam si emancipations actio dudum quidem & per eas qua nuncupantur legis actiones, facta cum iniuris, & alapis, liberabat eos huiusmodi vinculis; quomodo futuri essent Codicilli omnium honestissimi dati a presidente vniuersi imperio, non eos posse paterna potestate liberare? Nunc autem clementius aut etiam honestius in Republica cogitantes: Sed super gloriosissimum consilium, qui proprium nomen ipsi post imperium praebat, & soli consularibus Codicilli honorantur: & super singulis qua liberare a curia possint, hoc est, praefectura & magistrum: dicimus autem in ipsis sedibus & operibus agitur hoc ipsum sanciuimus esse, ut omnis talis dignitas, aut etiam cingulum huiusmodi acquisitum aliquibus quoque nos probauerimus, quod eos liberet, a curia hoc valeat, & vt potest eos libertatem patrum & aurorum. Nam si sanciuimus, ut si quis seruus sciente Domino mereatur militiam, aut quamlibet dignitatem adipiscatur, repente ab imperio liberetur, & in ipsam rapiatur ingenuitatem, quomodo non est iustum, tantum promerentem Codicilos, non etiam paternam potestate librum fieri?

Verum nusquam tanta copia est honoratorum Dicum, & qui sine magistratu magni sunt, quam in Hispania, praeter commendas enim, aliaque dignitatum praeficia, sunt equites aurei velleris, sunt quos vocant Los grandes, alijque, quorum dignitas non minor est eorum, qui in negotiis imperiisq; versantur, quin & illi in consilio, & partium gubernatione utilissime versantur.

CAPVT XII.

Generalis Magistratum diuisio ex modo pratico Republi- ca.

Circa ho- §. 1. **M**agistratum, qui subordinati sunt, & pa-
mines regi- rendi necessitatem cum imperandi iure
do verfan- conjunctam habent, in regnis & Rebus publicis du-
tur magi- plex ordo constituitur. Nam alij in hominum gu-
stratus & bernatione, alij in opum publicarum administrati-
vidicis, cir- one versantur. In hominum gubernatione sunt, qui
ca alias res eos ad finem Republica dirigit, ut secundum vir-
questores. fum munia, quot feliciter actiones honestae, qua ad
bonum publicum imperantur, & prauae, qua ve-
tantur. Cum autem frequenter controuerhae, li-
tesque orientur, nec constet, quid aequum bonum est, in omni bene constituta Republica cognitores
judicis que sunt constituti, qui ambigua definiant,
qui quidem reuera publicani habent, eamque magna potestatem. Qui igitur catena disponunt, &
patrini consilunt, simpliciter Magistratus vocan-
t, quales erant Romae Consules, qui controuer-
sias decidunt, tantum eos subditos habent, qui jure
conseruum manus veniunt, & in ea duxatax cau-
sa, quae illis commissa judicibus est. Eos Iuridicos,
Indices que dicimus, ejusmodi Romae Praetores erant.

Locunq; Alterum genus Magistratum est, quod rebus pa-
junt patri- triis acquirendis, augendis, conseruandis occupa-
monis pub- tur, quod generatim ad Questores, quod quatuor
lici ad qua- Reipublicae curam impendunt, pertinet. Patrimoni
storem per- itaque publici, hoc est, vecstigium omnium, reddituumque, aedium publicarum, portuumque
sunt curatores. Omne igitur regnum, omnis Rep-
publica, Consulari, Praetorio, Questorio magistratu perficitur, atque ad haec genera omnia officia ac di-
gnitates referuntur. His igitur more antiquo con-
stat ciuitas, & haec cura Monarchae, optimatisbus,

populo incumbit, ut designati Magistratus recte ju-
steque gubernent, ius accurate dicant, opus inte-
gre, pureque tractent. De his igitur ex antiquis, no-
uisque moribus & legibus dicam. Verum quia opus est in tantâ rerum varietate, stabili, sapientique con-
silio, quod in Aristocratis, & Politia Seratum, in Monarchia consilium communis nomine dicimus, alibi Consistorium, alibi Parliamentum vocatur, inter quae si omnia legitime administrentur, non est alia distinctio. Nisi quod consilia Monarcharum ab illis pendeant, in Aristocracia libera sint, in Politia populi suffragis firmantur. Haec inquam, si le-
gitime omnia administrentur, Respublica bene geritur. Nam ex vitijs consulentium, & sententijs di-
centium multa discrimina nascentur. Proprium li-
beri Senatus malum est, populi oppressio, nobilitatis euectio, nec minus est in Senatu populari pericu-
lum popularitatis, quâ primum Athenae, deinde Roma perijt. In consilio Monarcharum haec tenus obfuit metus, & adulatio. Rempublicam consili-
lio, deinde suis Magistratibus, hos suis legibus in-
struamus.

CAPVT XIII.

Senatum idoneum legendum esse, eius-
que leges, itemque de Consi-
liariis.

§. 1. **S**enatus tam in liberâ Republicâ, quam in Monarchia dignitas præcipua sit, & potes-
tas. Dignitas quidem ex genere & censu, sed ma-
gis prudentia, virtutisque delectu. Senatum Moy-
si dedit Deus, quamvis enim eum ipse edoceret,
quamvis bis quadragesima dies, noctesque in monte instruxisset, quamvis facie ad faciem velut amicus
illi loqueretur, Septuaginta tamen Seniores illi ad-
junxit, quibus dedit spiritu suo, ut ostenderet, se
eos, qui ad consilium publicum legitime vocaren-
tur, singulari numine, ac benignitate fouere. Id
ad eo verius est, ut improbissimum hominum e-
gregia decreta, sanctissimasque sententias & leges
videamus, & vtamur quotidie Republicâ, quam illi
instituerunt. Cum vero in consilio publico o-
pus sit summa auctoritate, hinc antiquitus factum
est, ut Regibus a consiliis sint illi, qui proximi sunt
dignitate; Ita septem Principes Perlarum fuere, de
quibus scribit Artaxerxes 1. Esdræ 7. verific. 14. As-
facie enim Regis, & septem consiliatorum eius missus es, ut vi-
tates Iudeam, & Ierusalem. Et verific. 15. Rex & consiliato-
res eius munera afferunt. Itaque Esdras ait, Deum inclinasse misericordiam suam coram Rege, & consiliatoriis
eius, & vniuersi Principibus regni potentibus. Inter sum-
ma bona Deus recenset consiliarios, Isaiae 1. ver. 25.
Et conuertam manum meam ad te, & excoquam ad purum
scoriam tuum, & auferam omne flammum tuum.

Et Proverbiorum 15. verific. 22. Disceperunt cogita-
tiones, ubi non est consilium: ubi vero sunt plures consiliarii
confirmantur. Verissime etiam Aristoteles, Consilia-
rios eorum, que inter homines sunt, esse diuinissimum. Ro-
manus Senatus est effector facie Romuli, Cyneæ ta-
men consellus Regum videbatur. Orbis terræ con-
silium, ordo amplissimus, decus imperij vocabatur;
verum in illo Senatu, si vtcunque laudationes illæ
speciem veri habuerunt, in hodierno imperio verifi-
cata sunt.

Quis n. neget Senatum Germanici imperij con-
cessum esse Regium, in quo Imperator Romanorum
præsidet, septem electores quorum unus potentiam, Germanici
& insignia Regis præfert, ceterorum est pene Regia
potentia, & trium Sacerdotii maiestas. His accedunt
tot.

tot Principes, Comites, & plurimarum potentiumque ciuitatum legati, ex Senatu illarum delecti; vt nullo modo credam his parem fuisse Romae etiam florentissima Senatum. Nam vetus ille sub Regibus ex collectio populo, & asylo conferri cum hodierno vilius ciuitatis curia non debet. Olim centum illi in pratis sepe Senatus erat, cum Curia Pellitos habuit rustica corda Patres.

Primum centum, deinde ducenti, a Prisco trecenti constituti sunt, tempore Caesaris millenarium numerum excellerunt, intruis ex omni gente facinorosis, sordidisque. Senatus ergo imperij dignitatem egregie represtat. Adde quod ad ejus temporis utilitatem, bono concordiae temperamento, ex plebe, & per suffragia plebis Senatores legebantur. Non dissimilis olim fuit in alijs regnis Principum, & Senatorum dignitas, sed in sola penè Germania perfeuerat.

Indigni Senatu arcēdi sunt.

§. 2. Ut maiestatem Senatus suam retineat, cura adhibenda est, ne indigni legantur; quo circa matrem exercendi, qui in eum ordinem aliquando venturi sunt. Cicero lib. 3. de legib. è magistratibus Senatum esse vult. Optimo sane consilio, nam ad consilium de Republica dandum maxime ille idoneus est, qui Rem publicam, aut partem ejus gubernauit. Non tamen admittendus, si quis magistratum male gesit; itaque si maiestatis, aut repetundarum, ambitusue factus est reus, non nisi judicio absolutus in ordine amplissimo confideat. Deinde cum periculosus sit imperare imperium, quam esse Senatorem, non videtur magis conueniens, ut functus Magistratu in Senatu sit, quam ut imperaturus ex Senatu sumatur; hinc supra maxime eos probavi, qui consultationibus mature adhibent eos, qui in ipsem gubernandam Reipublicam educantur. Et mecum facit magnus Imperator Augustus; ille quamvis iniutili turbam arcuit curia, tamen liberis Senatorum, quo celerius Reipublica assuererant, protinus virilem togam latum clavum induere, curiae interesse permisit. Ita Augustus, sententiam tamen dixisse junioris illos vix puto, auditione aliorum eruditos fuisse arbitror.

Indigni Senatu moti.

Olim nomina indignorum albo eradebantur; à censore cum præterebantur, moueri Senatu dicebantur. Non tamen perpetuo carebant curia, sed aliquando à sequenti censore legebantur, imò aliquando censores creati sunt, ut dicam postea de Salinatore. Priscis temporibus magnam in Senatoribus virtutem fuisse, ex eo discimus, quia facile mouebantur. M. Valerius Maximus, & C. Junius Bubulcus, Brutus L. Antonius Senatu mouerunt, quod vxorem, quam virginem duxerat, nullo amicorum in consilium adhibito repudiasset. Val. libr. 2. cap. 9.

Sic M. Porcius Cato L. Flamininum è numero Senatorum sustulit, quia in prouincia quendam damnatum securi percusserat, tempore supplicii ad arbitrium & spectaculum mulierculæ, cuius amore tenebatur, electo. Et poterat inhibiri respectu consulatus; quem is gesserat; atq; autoritate fratris eius V. C. T. Flaminini: Sed & censor & Cato duplex severitatis exemplum, ea magis illum notandum statuit: quod amplissimi honoris maiestatem tam tetra facinore inquinauerat: nec penitus duxerat, iisdem imaginibus adscribi, meretricio oculos humano sanguine delectatos, & Regis Philippi supplices manus.

Quid de Fabricii Luscini censura loquar? narravit omnis aras, & deinceps narrabit, ab eo Cornelium Ruffinum duobus consularibus & dictatura speciosissime funditum, quod decem pondo rasa argentea comparasset; perinde ac malo exemplo luxuriosum; in ordine Senatorio retentum non esse. Ipse medius fidius mibi litera seculino nostro obstupescere videntur, cum ad tantam severitatem ministerium accommodare

coguntur; ac vereri ne non nostre vrbis acta commemorare existimetur. Vix enim credibile est intra idem pomerium decem pondo argenti, & inuidiosum fuisse censum, & inopiam haberi contemptissimam.

M. autem Antonius, & L. Flaccus censores Duronum Senatu moverunt, quod Legem de coercendis coniugiorum sumptibus latam tribunus plebis abrogauerat, mirifica nota causa.

Quam enim imprudenter Duronius rostra confundit, illa dicturus, freni sunt inieicti Vobis Quirites, nullo modo pertinendi, alligati & confixi ejus amaro vinculo seruitur. Lex n. lata est, que vos esse frugi iubet: abrogemus igitur istud horrida vetustatis rubigine obstatum imperium, etenim quid opus libertate, si volentibus luxu perire non licet?

Justissima causa, cur ille motus Senatu sit. In Flaminio justior fuisset, si ob scortationem motus fuisset.

Augustus, ut narrat Dio libro 52. numerum minuit, & repurgauit; cohortatus enim est, ut quis ex conscientia generis, & vita sibi ipsi judex esset, ita perfusa quinquaginta, ut sponte in ordinem se redigerent. Non recte hoc Augustus: non enim purgauit eā ratione Senatum; nam primo quis monitus ab Augusto, in curiam inuitus intraeauit, si non poenas daturus, certe contumelias auditurus? Deinde mille erant, ex his, qui verecundiores erant, ceterae, jam hoc ipso, manentibus, & contra monitiones obduratis meliores. Quocirca paulo post, alio & efficaciore remedio curiam reformatu.

Τελάροντα ἄνδρας τὸς ἀρχέτων, inquit idem Dio libro 54. ἐξελέγατο, καὶ ἐκένετο εἰκόνευσε καὶ πέντε εἰς πινάκια γραψάντες ἐλέγατο. Triginta viros optimos elegit, & eos iussit per quinq; in tabellis nomina scribere, & eligere. Non sic intelligo, ut tantum fuerint a singulis quinque scripti, hoc est, centum quinquaginta, atque ex illis optimi electi; nimis magna est illa paucitas. Sed cum supra mille essent Senatores, omnium nomina ex albo, quem publice proponit jubarat, in tabulas seorsum referri voluit, quina, & quin, ut de singulis pentadibus censores triginta judicarent.

§. 3. Potestatem Senatus maximam esse veteres Potestas litterarum summa. hoc tamen limitatum est; nam postea immunitat; Imperia, potestates, legationes, cum Senatus creuerit, populusq; iussit, ex vrybe executo: Et: Omnes magistratus, auctoritatem, iudiciumq; habento: èq; his Senatus esto: eius decreta, rata sunt. Ast si potestas par, maiorq; prohibeat, S. C. perscripta servantur. Is ordo omni vitio vacato: ceteris specimen esto.

Belli autem potestas, legationum, fœderumque penes Senatum fuit, Februarius mensis audiendis legationibus attribui solebat. Decreta Senatus vim legis obtinebant, postea populus rogabatur; vellet, jubenter Quirites, sed translata in Principem potestate populi, solebat ille leges ferre, sed ex auctoritate Senatus. Malit tamen Principes in Senatum contumeliosi fuere, Julius consul, nondum dictator metu eum curia arcuit; Antonius nondum triumvir Ciceron minorat, se cum fabris ad disturbandum ejus domum venturum, ni adsit, Philip. II. Nero Senatorem capite multauit, eo titulo, quod infrequens esset. Idem Antonius armatus Senatum sepsit, ut liberè sententiae dici possent. Verum turpe est consilium publicum habere, & illud opprimere. Olim nihil agi cum populo nisi ex auctoritate Senatus potuit, postea seditioni ciues obrectantur, Princibus patrum, populum sibi demeruerunt, facti potentiores ipsum populum opprimitur.

§. 4. In

Augustus
Senatum
purgare
aggressus.

Lata
tua

Conf
tor me
nocte
monit
magis
tum

Forti
torum
eratu
benta
denti
fingul

Turba vi-
regia est.

§. 4. In Senatum legi nimium multos non conuenit, fieri enim non potest, quin multi eo ordine indigne adsciscantur. Itaque cum Romanum imperium latissime pateret sub Augusto, mille Senatores nimia turba censemur. Deinde haberi ille numerus, rogarique sententiae, haud commode posunt. Neque ideo Veneti reprehendendi tamen, quod cum viceimam imperij Romanum partem non habeant, duplo tamen copiosiorum Senatum conferent, duo millia enim numerare in albo dicuntur. Verum dicendum est, consilium illud magnum comitia potius, quam Senatum representare, quamvis non plebeia, sed nobilitatis comitia sunt. In magno enim illo nobilitatis conuentu creantur magistratus, dignitatesque & officiorum munera conferuntur, alijs consiliis in quibus Seniores consultant, supplementa dantur. Nam varia sunt consilia instituta, ex quibus unum, quod Pregradi appellant, constituitur, quod ex grandi consilio feliguntur, qui prudentia, & experientia valent, nec fere nisi ducenti viginti haberent Senatores: hoc proprie Senatum referunt, omnia pacis & belli maximaque negotia tractant, potestateque magna decernunt. Quamvis demum ad pauciores reddit, nam quod decem Sapientes cum sexuris, & quindiuiris consentaneo ducis constituant, id ratum habetur.

Iusta sena-
toria.

§. 5. Senatorij jus erat, non modo de re proposita quid, & quamdiu vellent dicendi, verum etiam de Republica verba faciendi, quamvis ea de re magistratus non retulissent. Latro clavo tunicam ornabant, Rhedis argentatis postea vīlī sunt, vt est in concessione Aurelianii apud Vopiscum. Olim acutari apud populum tribunos, aliosque poterant, postea eorum iudex solus erat viribus praefectus. Alexander Seuerus non nisi à Senatu Senatores puniri voluit. Spartianus in Seuero.

Multa quoque suis dare Senatoribus Imperatores, Regesque priuilegia consueverunt, nec immrito: Consilium enim dare plus est, quam pecuniam;

ΒΥΛΛΕΣ ΘΕΟΦΗΣ ΕΔΕΝ ΔΙΟΦΑΛΕΙΣ ΘΕΟΥΝ.

Bono enim consilio nihil tutius; Vis enim consilij ex pers mole ruit suā, eo celerius, quo majore ponde- re. Consilio non impetu opus est ei, qui errare non vult.

Consilii er-
ror magis
quam
minorum
magistra-
tum.

§. 6. Principem moneo, vt non minorem curam consiliariis summis adscendis, quam magistratus mandandis minoribus adhibeas. Imò si multi indonei legantur, grauius, vt à primo principio, mouetur Respublica. Recetè Vopiscus in Aureliano. Jam primum nimia licentia, deinde rerum copia, amici preterea improbi, satellites detestandi, Eunuchi auarissimi, auxili vel stulti vel detestabiles, & (quod negari non potest) rerum publicarum ignorantia, sed ego à patre meo audiui Diocletianum Principem, iam priuatum dixisse, nihil esse difficultius quam bene imperare. Colligunt se quatuor vel quinq̄, atque vnum consilium ad decipiendum Imperatorem capiunt: dicunt quid probandum sit. Imperator qui domo clausus est vera non nouit, cogitum hoc tantum sive, quod illi loquuntur, facit Iudices quos fieri non oportet, amouet à Republica quos debebat obtinere. Quid multa? vt Diocletianus ipse dicebat. Bonus, caetus, optimus venditur Imperator. Hac Diocletiani verba sunt, que idcirco inserui, vt prudentia tua sicut, nihil esse difficultius bono Princeps.

Considera lector nostrarū saeculi aëta, & fieri eadem in omni pena aula dolebis. Semper vero in omni Republica, omnique imperio, plures manu promptas, belloque claros, quam consilio bonos inuenire licuit; estque miseranda Principum fors exercitus habere pro maiestate imperii pericula adire paratos, quirecta prudenter suadeant, cui tuto credant pau-

cos experiri; adeo vt multi ternos, aut quaternos, aliqui ne singulos quidem habuerint & prudentes, & fidos. Quocirca prudentissimas Consul libri. i. officiorum, bellatoribus consiliarios præfert. Et benè Eurypides. Vnus consilium multorum superare manus.

§. 7. Signa autem dotesque boni Senatoris, & Consiliarii sunt.

Primum in Senatore, & Consiliario requiro æta- *Ætas con-*
tem stabilem, aut potius senectutem, negotiis exer- *siliarii.*

A senibus nomen mite Senatus habet.

Consiliis adhiberi juvenes, sed audiendis, disputandisque non decernendis volo. Maximæ Res publicæ per adolescentes labefactatae, per senes sufficiuntatae, & restitutæ sunt. Cum enim ad gubernacula iuuenies temerarii, atque audaces accedunt, maxima ac miserrima naufragia fiunt. Quod de Imperatore Paulus Amylius dixit; eum si non ætate, saltem moribus senem esse debere; id etiam consilio Imperatoris conuenit. Nam Alphonsi magni prudentissima vox est. *Consiliarios Regum, aut Reges esse oportere, aut Regum animos habere.* Si enim Regem regunt, animo regentis esse prædicti debent. Tanta virtus in animum iuuenilem si incidit, non facile perseuerat, mollis est, & ætate fluxus, dolis opportunus. Senibus corpus infirmum annis, ingenuum sapientia validum est. Est in iuuenibus, vt verbo dicam, *νεα φορτίς, cura iuuenilis, quod si in doles bona, manet tamen illud:*

Ἄι ἀρέτης δωκόσου Φύσεις, μελισσα παιδείας δέοντα.

Optima indoles maxima disciplina indiget.

Altera virtus est. Silentium est secretorum fides. *Secreti te-*
Neque enim dubitare debemus prodi à suis consilia- *nax sit se-*
rijs Principem, & Rempublicam, cuius consilia e- *nator.*
nunciantur, quæ pleraque per hoc iritare redduntur,
& nocent. In multitudinem arum est silentium. Ideo
multi paucis vtuntur consiliarij. Hoc remedium
est, vt quid faciendum sit, judicent multi, quid fa-
cturus sis, sciant pauci, & aliquando præter Principem nullus. Hanc ob causam res secretas inter-
dum paucissimis viris committunt Respublicæ.
Aureum præceptum est. Tace, Taciturnitas optimum
atque tutissimum rei administrandæ vinculum.

Ob hanc causam Principis curia, in qua consulta-
batur diētum, silentium puto; Paulus Diaconus his-
tor. miscell. libr. 22. Compronnum scisse silentium
per singulos dies aduersum imagines, ait. Idem libr. 21.
Leonem celebraffe silentium in tribunali decem, & nouem ac-
cubituum contra sanctas imagines. Et lib. 23. Irene facta si-
lentio in Triclinio Iustiniani remississe tributa. Locus ille
vocabatur silentiarium, Diacon. libr. 16. silentiarum,
qui ibi excubabant, ex quibus senatores legebantur.
Silentium itaque, & silentiarum locus vocabatur,
vt omnes secreti admonerentur. Cedrenus de Pho-
ca. *Phoca in silentio Mauritio contradicbat.* Apud Per-
fas nemo consiliorum est conscientis, præter optimates
taciturnos & fidos, apud quos silentij quoque colli-
tur Numen. Ammian. lib. 21.

Tertia virtus, vt opinio sua tenax non sit, lu-
bens eam cum meliore sententia commutet. Procul *Contuma-*
sint à curia, ab aula Lacones isti (Tacitus) qui consiliū cia aliorū
quamvis egregii, quod non ipsi attulere sunt, inimici, & ad- *confilia-*
uersus peritos peruvicaces. Errant illi, quod libertatem in *turbat.*
pertinacia, non in moderatione politam esse judi-
cent. Spartanus refert Seuerum à Græco interrogatum, quid Romæ xgerimē ferrer? Respondit, *Cum exte-*
cum legatis aliorum Prin- *rum le-*
cipum priuatim agant. Facile enim paruo precio li- *gatibus vitent*
biemunt *consortium*

bi emunt eos æmuli. Supra dixi crimen maiestatis habitum apud Romanos, hostium legatos, aut Duces priuatim exceperint. Scipioni Asiatico nihil æquè inuidia fuit, quam Antiocho quædam præstata obsequia. Nunc etiam Barneutio quid objectum, præter quandam cum Hispanis consuetudinem? quam ille tamen excusat.

*Nelius
Principibus
sunt obno-
xiit.*

Quinta est, & maxime necessaria animi libertas, ne vicinis, inimicis, æmulis Principibus sint obnoxii. Quod maxime judicabit, si jure feudi illis astrixi sunt, si possessiones in eorum territorijs possideant, si munieribus, & honoribus augeantur ex aduersa parte, si exteris amicitias ambiant, signum est enim eos suo Principi nequaquam fidere, ideoque, quia fides astringit fidem, nec fideles esse. Quod si optima consilia metu premere cogitur, perinde est, ac si miles animo promptus, corpore robustus, liberare vagina glaciū prohibeatur ab imperatore, cum impetum hostis facit: non minore detimento peccant Princes, qui consilia bona in curia, quam qui arma in acie condijubent.

*Consiliis
mali pœna
ferunt con-
sultores, &
interdum
boni.*

Sexta virtus est, ut statum suum norint ipsi. Consilia mali euentum certo ipsi ferent; neque enim haec tenus inuentus est, cui mala consilia non malum exitum dederint; quamvis ad tempus aliqua felicitatis vñram hauserint. Ita in Eutropium redisse mala consilia gloriatu Claudianus lib. t.

Quam bene dispositum terris.

*Fructus consiliis primis auctoribus infest,
Sic multos fluvio rives arente per annos,
Hospite qui cœso monuit placare Tonantem,
Inuentas primum Buridū imbut aras;
Et cecidit saui, quod dixerat, hostias sacri.
Sic opifex tauri, tormentorumq; repertor,
Qui funesta nouo fabricauerat æra dolori
Primus inexpertum Siculo cogente tyranno,
Senfis opus docuitq; suum mugire suenum.*

Sodales Neronis Burro, & Seneca inuidentes, Principe pessum dederunt. Tu hac pateris? tu hos times? Ignorast te Cesarem esse? teg, in illos habere posestatem, non illos in te? Hæc illi apud Neronem; qui deinde cruenter bestiae contumelias, & saevitiam primum experti sunt.

*Oppotuna
consilia.*

Hoc igitur fixum sit, ut quicunque ad alicujus perniciem dedit consilium, velut noxius repellatur. Mater Neronis causa tot flagitorum, extremum ipsa filii saevitium perpesta est. Nunquam hoc, ne nostro quidem tempore fecellit.

*Studio, &
laboro ex-
quirenda
consilia.*

Septima est, ut opportuna sit consilia. Optima fere videri solent, quorum tempus præterit. Post cladem dare consilium, qua vitari potuissest, est exprobare Principi stultitiam. Perseus in fuga consiliarium sero dantem consilia confidit: barbare etiam & pro crudelitate Ottomannica Selymus, qui auctorem consili, cuius malus euentus fuit, occidit. Consiliarius est de re agenda constituerre, qua mala oritura, quibus modis caueri possint, prænunciare. Quilibet esse potest post facta Prometheus.

*Subitū ro-
gatus con-
silio, me-
ditatum da-
re responsum.*

Octaua virtus, diligens rerum Politicarum studium, historiæ, & exemplorum magna cum judicio cognitio. Summa enim est vel arrogantiæ vel negligentiæ neglegere bonorum judicia. Oraculum est apud Tacitum libr. i. hist. suadere Principi, quid oporteat, multi laboris. Itaque inter pocula malis Reipublicæ remedia non inueniuntur, oratione, studio, exercitatione opus est. Omnia summa ratione, consilioque acta, fortuna etiam sequitur. Liu. libr. s. Quod si illa agentem desit, boni tamen consili fructus per se saluberrimus est.

Nona, precipitatem ut caueant, celeritatem tantummodo, cum in mora est periculum, adhibebant. Quicquid impetu agitur, raro inualescit. Ideo responsum.

Tiberium ajunt, nunquam bis de re eadem consulasse, quod primum consilium maturum, absolumque esset. Non est regium temere agere. Nicet. Μη βασιλεὺς τὸ αὐτόματον, καὶ ἀνερεῖς ἐν ταῖς περιζητέοις: τὸ δὲ τελεοχειρίδιον καὶ γόνιαν. Non est regium, inconsulte, & inaccurate agere, sed considerate, & tarde.

Décima virtus est affectus omnes matute ponere; non enim murato animo etiam reuocare licet id, quod suum est. Præcipue avaritia ponenda est. Vnde affulsi lucrum sine respectu salus publica addicitur. Rerum priuatarum respectus semper officit, officietque publicis consilijs. Liu. lib. 2. Hucus pertinet:

*Pauci reges, non regna colunt:
Plures fulgor conuocat aula.*

Alterum est favor, aut odium; omnes homines majore studio inimicis aduersantur, quam amicis auxiliantur, acrior est enim stimulus iræ, cupiditasq; vindictæ inimica consiliis. Tertium est inuidia malum, quod aliorum incrementis alios obfistere liuor imperat, malum ingens, & quod mireris, proprijs interdum commodis potentius.

Vndecima virtus est Sinceritas, quæ requirit, vt id quod verum ac salutare judicat, in medium profert. Non enim optimæ consilia sunt, quæ jucundissima, sed quæ vera ac salutaria, vt sapienter Solon. le Princeps Fredericus optabat in consilio dando duas res abesse, simulationem, & dissimulationem. Itaque consiliarii loco habendus non est, qui ita verba moderatur, vt quicquid euenerit, recte dixisse videatur. Improbi hominis est, initio verum celare, & cum fortuna Principis loqui, non Principi consilere, tandem quo res inclinat, eo sententiam torquere. Sinceritas itaque spectanda, non enim quia aliquando bene sua fit, semper audiendus est. Imo non melioris fidei habendus, qui prudentius suaferit. Magna est principum, sed crebro voluntaria infelicitas, qui cum omnia agant, vt sinceros habeant consiliarios, & amicos, sapissime tamen falluntur. Causa, quia non sat eos probant.

Duodecima, vt sit fama honesta; nam primum de Principe judicium concipitur, si consiliarios eligit p̄s vita ex bonis, bonum: si malos, malum. Eligat ergo consiliarios bonos, Deum timentes, & veritatis amantes, denique prudentes; non enim omnis amicus consiliarius esse poterit. Consiliarius mala fama, optimum consilium dedecore suo imbuit. Lacedæmones proinde, cum homo improbus optimum consilium dedisset, idem ab alio proponi iusserunt, & mutato auctore consilio vñsunt. Principis fama, & multo magis Senatus in existimatione singulorum consitit. Manet in hominum animis illud perpetuo:

Τοῖσται εἴης θάσος οὐδεμιᾷ ζυγών.

Talis quisque est, qualis illi quorum confortio deleatur. Principis vitam pauci, consiliariorum omnes spectant aſſidue, atque ex ea de Principe libertissime, & periculofallissime loquuntur.

Decima tercia Fortitudo. Facile est in curia inter pares fortiter dicere; at si vultus Tiberij, aut scuties Cai dicentem infestet, jam vix inuenias, qui recte suadeat, Xerxes Demarato gratias egit, quod solum vera dixisset, sed ejus hoc vitium fuit, qui jucunda quam vera audire haec tenus maluerat. Timorem demant Princes, si bona consilia audire cupiunt. Theopompus togatus, quæ ratio seruandi regni est? Respondit; si justam dicendi libertatem Principes amicis permittat, & subditorum quantum fieri potest, vindicet injurias. Si fortes erint, nec ad frontem regiam sententias dicent, nec pluriū conuicti exagi-

exagitati à recto discedent. Interim pergit rex, cui bona consilia dare periculosis est,

Fortis igitur fit, proque bono publico priuata in-commoda toleret.

Corrigere sententiam, quam recte sensisse, non minus laudabile.

Decima quarta virtus est, vt auditis aliis, si eorum meliora consilia iudicet, lubens volens mutet, idq; putet esse sapientis. Non enim est leuitas, malum in bonum, bonum in melius commutare. si via te recta incidentem alius compendii facilioris admoneret, mox sequeret; id non faceres pro salute Reipublica: supra moniti, ne alieno consilio sit inimicus. Hic iterum, iterumque inculco, ne mutationem consilli, viro graui, gnaro, experto, etiam in summa senectute putas indecoram; summae felicitatis est optima primo intuitu vidisci, & elegisse, sed potior ille est, qui se minus alio vidisse proficeret. Nullus fidelior ad consilium dandum esse potest eo, qui suo abdicato, alienum approbat. Et principis saluti potius, quam estimationi sua consilium vult. Rara & ardua virtus est, cito inuenias, qui recte suadeat, quam qui consilium suum improbari a quo animo ferat. Achitophel, cuius consilium erat, quasi consilium Dei, sibi ipsi non nisi suspicendo consilire potuit. Ne Seneca quidem Stoicæ sc̄ē probat illud superbum promissum l.4. de benef. c. 24. *nunquam sapientem facti suscipit, nec vñquam emendare quod fecerit, nec mutare consilium.* Et c. 28. *Non est leuitas a cognito, & damnato errore discedere: & ingenue fatendum est; aliud putari, deceptus sum.* Hæc vero superba & stultitia perseuerantia est: Quod semel dixi, qualcunq; est, fixum ratumq; fit.

Inpericulis suos monitor sustinuit.

Decima quinta, ut frequens sit, nec in causis odiosis diuerticula querat. Pignora capiebant. Cicero legem ponit l.3. de legibus, *Senatori, qui nec aderit, aut causa, aut culpa est.* Imo vero si fidelis est, vltro se ingerat, moneat, vrgeat, pro salute Reipublicæ molestus sit. sic fecit Cato, de quo Plutarchus in Cæsare. *Catoni autem, quis impudentia crebro raticinatus est, hoc reliquum fuit, ut importuni tunc & curiosi, post prudentis quidem, sed infelici nomen consiliarii fortirerit.*

Infelior Catone Harpagus, qui recti consilio pœnas dedit Sen. lib. 3. de via cap. 15. *Accesit itaque ad numerum eorum, qui magnis cladibus ostenderunt, quanti constarent regum amicti bona consilia.* Non dubito, quin Harpagus quoque tale aliquid regi suo Persarumque suaserit, quo offensus liberis illis epulando apposuit, & subinde quæsiit an placet conditura. Deinde ut satis illum plenum malis suis vidiit, afferric capitæ illorum iussit, & quomodo esset acceptus interrogauit. Non defuerunt misero verba, non os concurrerit. Apud regem, inquit, omnis causa iuncta est, quid bac adulazione proficit? ne ad reliquias inuitaretur.

Suo loco sa-pientiam promat.

Decima sexta virtus est, ut extra senatum de re publica, in circulis, in conuiuis non disputet. Recte Cicero: *Loco senator, & modo orato.* Hoc est legitimo in senatu, legitimate contuocato, suo ordine, perspicue, breuiter suam sententiam exponendo, alias cum modestia, si opus sit, refellendo. Locus senatus erat curia, aliquando templum, extra urbem, vel in urbe. Postea locus, in quo principum consiliarii de grauibus imperiis rebus disceptabant, consistorium dicebatur. Quin & consistorium erat ipse senatus principum. Lampridius consistorium principis vocat Jurisperitos quinquaginta doctissimos in Alexandro, quorum ope senatus consulta, & edita faciebat. Vocant & *δέοντας συνέδεσον*, & *βασιλικὸν συνέδεσον* senatum illum, ut Hesychius. Magna eorum dignitas fuit. Primicerios notariorum, qui de consistorio erant lib. 2. Cod. Theodos. Indefrequentis est consistorianorum mentio. Nouell. 12. Hinc comites sacri consistorii, & comites diuini consistorii. Postea & sacrarium dictū est. His ergo locis, & hoc modo senator sententiam dicat. sententiam suam vbiq; venditare stolidæ vanitatis est.

Ad locum & modum pertinet, vt is, qui potestatem habet, senatum consulat. Hoc ius olim erat potentes Regem, Interregem, Dictatorem, Cōsules, Praetores, Tribunos, praefectum urbis. Cicero: *cum populo patribusque agendi ius esto Consuli, Pratori, Magistro populi, equitumque, eique, quem produnt patres consilium regendum ergo, tribunisque quo sibi plebs rogatis, ius esto cum patribus agenti: idem ad plebem quod sensus erit ferunto, que cum populo, que cum patribus agentur modica sunt.* Vbi & magistrum equitum nominat. Consultare de republica iniusti principis, inter criminis maiestatis merito recensetur. Quia supremæ potestatis est, vt cui illa commisit, consilium summum conuocare. Deinde cum inuito principe de summa rerum consultant, hoc ipso principem quodammodo abdicant; nam ius statuendi sibi suntum, siue id principi placitum sit, siue omnino displicat.

Rēpublicā nosse debet.

Decima octava virtus, ut iuris, & Reipublicæ bene sit peritus. Lex aurea est apud Ciceronem. *Causas populi tenet.* Augustus quindecim sibi viros peritos, & prudentia claros adiunxit, vt Xiphilinus refert; quibuscum negotia quotidie orientia composuit. Tiberius viginti senatores per sex menses sorte delegit. Non recte sorte, quæ in pessimos læpe incidit; nec per sex menses oportuit: multæ enim lites, multaq; negotia ad diuersos perueniunt, indigenq; noua instruētione. Nam audire eos, qui præcesserunt, necessarium est. Optime consultant, qui rerum futurarum exempla ex præteritis sumunt. Dio libr. 10. Biantis laudat diutum Stob. 9. 4. *μηδὲν αὐτοῖς οὐδὲν.* Vnicum est bene suadendi principium, si noueris qua de re sermo sit. Non rem modo ipsam, sed rei quoq; circumstantias.

Decima nona virtus est, ut inter summum & infra sumum gradum intermedius sit, itaque nec Pedaneus grauitate aſſit, quia nec Reipublicæ prodeſt, & contemnitur, nec gat, non aſſumt, quia omnia pericula in se deuocat. Proedri dicuntur, qui consilio principis præſidebant, eam dignitatem Phocas instituit, summus *πραιτορίας* dicebatur, qui interdum omnia moderabatur, specie penes principem manente. Verum hoc difficultissimum esse perpetua experientia docuit. Summa gratia, summaque existimatio haud diu perseuerat; itaque maxime medium teneat. Licet illi inter abruptam contumaciam, & deforme obsequium pergere iter ambitione, & periculis vacuum, sequantur medicos cordatos, & fidos, quorum vnicum est propositum sanitatem principis tueri, aut recuperare, aliarum rerum immunes, & incuriosi, aliud cui propositum est, per patriæ clades ad opes & honores graſſabitur.

Vicesima virtus consiliarii est, ne se principi offendat, qui enim per intercessiones, prece que agit, dat. *Qui suppli-cat, ut dare* vt principi consilium possit, amare magis aulæ splendorē, opere que, quam Rēpublicam conuincit. *principi con-* Hos ergo suspectos habeat necesse est, qui precio *silium po-* consilia vendunt; nam eodem precio in abrupta *sunt, non fa-* principem trahent. Si igitur vera consilia quærant, *cile admit-* Joiadas, Ilaias, Ambroſios, viros sanctos inquirant. *tendi.* Qui consiliorium, & orationum prodigi non rogati, sed vltro rogantes se ingerunt, virilitatem suam miſcent. Mirum sane, cum dare consilium maximis operis sit, in multis esse audaciam dandi, in paucis patientiam accipiendi. Inter turbas consilia vendentium, paucos esse video emptores.

Vicesima prima virtus est, experientia, ex quæ illa cognitio. Hannibalem malo de exercitu, quam censem, philosophos audire. Auctoritas enim experientiae est. Magna vis est ad persuadendum scientia & versus: Nam reuera summis imperiis moderatoribus pia & decora suadentes instrumenta sunt boni facili, ut Symmach. ep. 16. Tales sunt summae principis opes.

T t *Σύμβολον*

Σεμβλησταριας χρησιμοτατον, και βασιλικης τατον απαρταντων εστιν. Consiliarius bonus utilissima, & regalisima est possessione.

Vicesima secunda virtus est pietas, qua omnia humana recte gubernantur, qui enim absq; Deo in unu conueniunt, & aduersus Dominum, & Christum eius, meditantur inania.

Inexperiens facit audacem.

Mutationis
sint inimici.

Affsentatores
coercendi.

Audacia re-
meraria est.

Re iuuet co-
siliarius cu-
potest.

Princeps
qui suo so-
lilio consilio
reputatur, cito
potest.

Hic principem moneo, vt eos qui nec experientia, nec lectione, nec auditione res norunt, non facile audiunt, fidentissime enim pronunciant, ne ignorare videantur. Nulla his retundēs efficacior ratio, quam rationem dictorum exigere. Imprudētis enim sententia ratio solet esse multo imprudentior.

Vicesima tertia est, contentum esse praeſentiſtatū, mutationis, niſi conſpectiſſime in melius vergat, iniſicum. Multa enim incoſmoda prodiit mutatio, quæ anteā latebant. Mutationis audiſunt, pauperes, obārati, ambitioniſi, inuidi, imprudentes, hiſ tentandum proponenda dubitationes ſunt, vt animū aperiant. Interim ſerio reprimendi, & ſi inquieti ſint, ablegandi.

Vicesima quarta virtus est, ne sit adulator. Medicum, ſi ſemel venenum miſcuit, ſemper auerſaris, consiliariuſ, ſi aliquando tua virtus laudando, vel virtutes ſupra verū exollendo delinquit, ad ſecundum conſilium ne admittas, multo minus ſolos adulatores audiias. Vitanda eſt conuerſatio virtutis principis aſſentatione alentum, multo minus itaq; eorum conſilia audienda. Quamvis vero inter initia lateant, ramen quod celant in radice, in ramis declaratur, & quod later in folijs, eniteſcit in pomo. Vnicum fructum purant placere principi.

Vicesima quinta virtus, ne nimium ſita audax. Cōſilia enim audacia mutandis rebus, quam ſeruandis aptiora ſunt. Audacium conſiliorum auctores retundent, ſi quod ore ſuadent, manu profeſqui cogantur. Malo itaq; consiliariuſ nimis cautum, quam nimis audacem, eo enim tutius vtetur princeps. Quin illi qui cautores ſunt, & timidi videntur, cum ad rem ventum eſt, fortiores ſunt audacibus, cuius rei cauſa eſt, quia parati ad euentus, & difficultates veniunt, temeritas, quia improuipio faculo feritur, animum ciuius deſicit, quam ſumperferat. Timidiffimi enim ſunt tactatores, quemadmodum enim vtris inſlati ſpeciosiſtunt, quam pleni, ſed leui, puncticula flaccidunt, ita verbis ferocies, ad prium periculi ietum expirant, in pace leones, in praelate ſunt cerui.

Vicesima ſexta virtus, & conſiliarij veriſimi criti-
cione, ſi, cum potest, non conſilio modo, ſed re quoq;
iuuat principem.

Πας λόγος οὐ μά τις, οὐ μὴ τετελέσμενος ἐργα.

Καὶ πᾶσιν τοῖς λόγον ἔργον ἔχει.

Nempe princeps Germaniae bellum in Turcas ſuader imperator, ſi commeatu, milite, nummo iuuat, is vere amicus eſt, qui in re dubia, te iuuat, cum re opus eſt. Conſilio, & auxilio iuare ciues laudatissimum eſt. Quod ſi bellū ſuafor eſt dux militiæ veteranus, & pro opera ſua ſtipendium ingens exigit, quis dubiter eum rem ſuam agere, non publicam?

Atq; haec de conſiliarij dotibus & officio, nunc quid hac in cauſa principi faciendū ſit conſideremus.

9.8. Principis ſumma prudētia eſt, vt certo ſibi perſuadeat, conſilio ſe egere, hanc eſſe magnam prudētia partem, prudētia non fidere propria. Prudētia enim vera aliunde ſibi praefidia querit. Deus, quia omnia omnium rerum nouit, & praeuidet, conſilio nō eget, hominum ſapientiſſimi aliena prudētia vti debent, quod adeo neceſſarium eſt, vt veteres diuinæ maiestatis ignari, de numine ramen aliquid ſuipicari, Jouem conciliu in diuum cogere commēti ſint, multo magis illi regibus neceſſarium conſilium duxerūt. Etenim ſi in rebus priuatis cum dubia oriuntur, ami-

cos quiske conſulit, quanto magis in ipſa republica id neceſſarium eſt, vbi & maiora, & intriciora ne-
gocia ſunt? Neque putet princeps ſe ſatis ſibi ſapere. Homo eſt, hoc eſt, multarum rerum ignarus, de multis non recte inſtructus, affeſtus ſi temperat, nondum tamē exiut; Priuati multi principem prudentia ſu-
perant, vt igitur aliorum opera vtitur, minores ma-
giſtratus facit, proregeſ, preſideſ, legatoſ, praetoreſ,
conſuleſ, ita quoque in hiſce omnibus dirigidis a-
lienam prudentiam adiungat ſuæ. Summae maiestatiſ eſt non tam exercitu ſeptrum eſſe, ſatelliſ, & ha-
bitationis ſplendore gloriari, quam clariflormur virorum, ſapientiſſimorumque prudentiam ſuam facere; Nulli principes periere, niſi qui prudentum conſilia neglexere. Vere Aristoteles, ſed quia ad ſto-
lidum iuuenem ſcripit, incalſum monuit, ἐπεὶ τὸ βε-
λεύθερη τὸν τοῦ ἀνθρώπου θεοτάτον εſt. οὐδὲ εἰ
εἰς τὰ περίεργα, οὐδὲ μηδενὸς ἀξία τὸν περιθώνειον
καταπλακεῖν, ἀλλὰ τὸν μηδέποτιν ἀντὶ τοῦ θαλα-
ττελέθειν, μαθέντιν βελτενον, τὸ γὰρ δηπότε ἀνέμοιο-
πηγήσει τὸν νοῦν ἐχόνταν, ὅπιο μὴ ταρσταν μὴ βε-
λεύθερον, οπιζόντιν εἰνι ἀνίσοις, το δὲ καὶ τὸν φυγητὸν ἔ-
λογος, σωτελεῖν τὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀκείνον τῷ φρεγελθετον, τοιούτος;
ἰδεῖν δὲ εἰς ταῦτας τὰς ἀρχὰς τὰς ἀρχαὶ τὸν Εὔλευσον
τολιτενομόνοις, λόγῳ αὐτοτον, η τοι εὐροις συγγενόνοις.
τορὸς δὲ τοὺς τοις, καὶ τοὺς μεγίστους ἀξίωμα τὸν Βαρβάρον
ἔχοντας, τοτὸ τὸν περιθώνειον περιθώνειον, εἰδότας
χαλαρός, οἷς ἀκρόπολις εἰς τοποτήτας, η Διονύσου λόγον
γνωρίζειν συμφέροντος θεωρία.

Rerum eſt præterea humanarum auguſtissimum, conſulta-
tione vii. Quare nec in ſuperuacaneis & vulgaribus rebus ſu-
dium tibi terendum eſt, ſed pro virili potius parte elaborādum,
ri ipsam bellū conſultandi artem & perdiſcas, & teneas. Quis
enim ſanctus dubitat, ifi qui incoſulto quid egerit, amē-
tia quidem: ſin autem ratione duce, ſapientia ſignum eſt? In-
tueri etiam licet eos omnes, qui optimā inter Gracos Republica-
vuntur, oratione prius, quam rebus conuenire. Itemque apud
eos, qui inter Barbaros dignitate preſtant, oratione rebus an-
teire: quippe qui bene noſint eam, querantur, oratione ſe-
pſectio virilitatis, cognitio q; ſit, eſte quandam ſalutis arcem.

Digna itaque imperantis maiestate ſententia fuit
Antonini Pij, Aequius eſt vt tot, & tantorum amicorum
conſilia ſequar, quam vt tot, & tanti me rnum. Nemo pru-
dentissimorum principum, ſine magnis adiutoriibus
tantam rerum molem digeffit. Ego ita comperi, o-
mnia regna, ciuitates, nationes, vique eo proſperum
imperium habuisse, dum apud eos vera conſilia va-
luerunt. Vbi cunque gratia, timor, voluptas ea corru-
pere, poſt paulo imminutæ opes, deinde ademptum
imperium, poſtremo ſeruans regnis imposta eſt, re-
gen mors vel exilium abſtulit.

Nefio, inquit in horologio principum Greata. I. c. 43. Cur principes & magnates, cum adeo ſolliciti ſint in
querendis medicis optimis ad curam corporis, adeo negligentes
ſint in querendis viris ſapientibus ad gubernationem regno-
rum, ditionumque: cum infinitis modis, grauius profeſio ſit
damnum male in republica gubernationis, quam principis i-
pſius, aut gubernatori morbus. Haec tenus ſane neque legitimus,
neque vidimus medicorum penuria, vel regem, vel regnum i-
pſius perijſe: At ſapientum penuria conſiliariorū innumerous
reges, & regna plurima vidimus deſolari, corrueſe, & euerſi.
Medici penuria vniu homo periclitari potest. At viri ſapientis
penuria magna inuehi in populum potest discordia. Etenim
gliscente aliquo inter ciues tumultu, plus vnicum prodeſt con-
ſilium maturum, quam centum de rhabarbaro purgationes.

Et paulo poſt: Hec eo fini dicuntur, vt hi perſuas-
rationibus principes & preſuleſ, ſummati que partem ali-
quam diligenter, quam in querendis adhibent medicis maxi-
mam, & pecuniarū quas in illorū ſalary & congiaria expen-
dunt plurimas, ad inuestigādōs conſerat viros ſapientes, quos &
ipſe

Primo con-
ſilia, deinde
regna pere-
unt.

Cum i-
ſilia v-
tur, ti-
adcor-
veniu-
nator

ipſi consulant, & aulico adiungant ſenatui. Nam ſi intelligerent homines, quanti interſit habere ſapientem domus rectorem, vel vnicum ſapientem, omnibus redimerent opibus. Comiſeratione magnopere digni videntur principes & magnates, qui multos in mense dies, multaque in die horas perdunt, ſervicinantes de bello, de adiſie, de armis, de pulo, de beſtia, de rationibus de medicina, & alij, ipſa prudentium conſilia negligunt.

Temerarius eſt miles qui inermis in aciem procedit, nec minus princeps imprudens, qui abſque conſilio Rempublicam capeſſit.

prefiantiſſimum opus conſilium. §. 9. Hoc principem ſcire, & agere conuenit, omnia obſequia vinci ab eo, qui bono conſilio iuuerit. Gueuara hor. l.3. c.55. ita Aurelium loquentem inducit. *Commodo filio mando, vt obſequiorum tibi mercedem perſoluat. Deos autem immortales rogo, vt pro conſiliis gratiam tibi referant. Nec fruſtra illud me filio mandare; hoc a diu perteſe dico. Multorum enim obſequiorum mercedem homo vnu perſolueret poterit. Ad remunerandum vero vnum conſilium bonum, omnibus diu opus eſt. Maximum & preſtantissimum beſticum, quo amicū potest amicū afficeret, illud eſt. ſi in dando ipſi bono conſilio, in negotio diſſiciliſ felix fit. Nec ſine cauſa felicem eſt, non dare tantum illum volo. Non raro enim vnu venire ſoleat, vt qui conſiliis ſuis mederi nobis volebant, in maiora etiam pericula nos coniiciant.*

Quod ſi omnia princeps ipſe tribueret ſibi velit, meminifſe tamen debet, etiam ſapientiſſimo ſaepē conſilium deſſe, *καὶ καὶ βερύλην ἀγάθην εὐτοτεραναῖν.* Gubernatorem peritum naufragium quandoque facere. ſaepē adeo abdita negocia occurruunt, vt inueniri exitus non poſſit. *πόλεις καὶ τοῦδε ξεῖνον αὐτὸν ἀνέπτυσται.* Quæ hominibus accidunt, multa & inopinata efficiunt. Cur in illis princeps nō tituber, imo cur non vtratur ſumma ſapientia, quæ in eo coſtituit, vt alios ſapientiores ſe ipſo arbitretur. Qui ſi lapere ſe arbitretur, ne credit expertos, ſeneque defipere. Hoc ſaltem ſibi perſuadeat, adeo ſapientē eſt neminem, vt nō maioriſ ſapientia neceſſaria sit.

δέος ἀνθετος ἀντίστατη τοφες. Nemo ipſe per omnia ſapit. Vlſus igitur responſo Biantis, qui interrogatus, quā de re omnes maxime ſollicitos eſt oportet, repondit, vt querant bona conſilia, bonoſq; conſultores, ipſe quoq; conſiliariorum ſapientum cœtu ſe muniat.

§. 10. Denique vt omnia rectius ſuccedant, princeps cum multis conſultet, cum ſecretum res non exigit. Multa ſunt ea in re commoda. Nam cum alij commoda, alii detrimenta adducunt, alij pericula, alij pro iuſtitia, alij pro dignitate principis fermonem faciant; cum alij timidi, nonnulli audaceſ ſint, inter fe etiam æmulationes habeant, non poſteſt in tantā agitatione latere veritas. Imo omnium affectus princeps ipſe cognoscet. Deinde cuncti omnes intendenter nrauſ, vt ita conſilia dent, ne ab alijs in tanto conſeffu culpari poſſint. Quod ſi conſulta male ceſſerint, omnium culpa fuerit. Pauci conſpirare poſſunt, ſibi vtiliter amboſiſeque, non Reipublice amice conſulere: in multis diuerſiſque, quibus diuerſa conducent, non eſt eadem ratio. Idcirco melius omnibus, quam ſingulis creditur, vt monuit Plin. in paueg. Conſirmantur autem bonorum conſilia, cum ſentienti prudentibus, fideliterq; ſuadentibus idem videri. Cic. ep. 13. ad Cœl.

§. 11. Caeuant reges ne conſilium tantum in ſpecie conuoſcare videantur, vt refert Bellus diſcurſu 23. fieri in Anglia. Verum quoniam aliquando materie quædam publice accidunt, quæ ad bonum, ſive etiam detrimen- ad tortorem regni ac ſubditorum ſpectant, verbi gratia, legem neuam conſtruere, alias examinare, vel reprobare, pecuniam ad bellum aliquod iam ſtatutum imperare, vel ſimilia ad Rem per- tinentia prouidere, tunc & in ſimilibus caſib; conſueuerunt Reges modeſta gratia antiquam conſuetudinem feruare, vt

ſcil. Parlamenta conuocent; in quibus regni ſtatus & ordines tres congregantur, hoc eſt, clerici, nobiles, & populares, vt ab hiſce examinato negotio, quo de agitur, à Regibus deinde decreta eorum conſirmentur, aut reprobentur. Et quanquam antiquitus hac Parlamenta auctoritate ac libertate potiebantur, vt Reges potius politica, & ciuita capita fuerint, quam Domini, & Monarcha; tamen ab Eduardo III. ad hanc vſque tempora Regum auctoritas adeo munita eſt, vt hodie Parlamenta regiarum magis cupiditatim larue quædam ſint, quibus in rerum dubiarum conſtitutionib; labore, & incommoda, in periculoſis autem rebus dannum ſubterfugunt, quam vt per ea potestate ſuam moderari velint: nam in iis quicquid conſiluit, aut decernitur, nihil validum eſt, niſi regia accedat conſirmatio. Quin etiam non modo queſuā decernere, aut queſuā actum facere nequeunt, ſed ne congregate quidem poſſunt, niſi natura regio, ſolentque Reges ad ea quoslibet admittere, atque ab iſdem removere, nempe ita formidabileſ cunctis facti ſunt, vt nemo in Parlamentis, aut extra ipsa, audiat ſe ne minimo quidem verbo regie voluntati opponere, niſi tamē ſibi dannum ac ruinam velit accerſere. Adeo ut quemadmodum ſerui ac ſubdiſ ſunt iū, qui Parlamenta interſunt, ita actiones & conſilia in de prodeuntia ſeruia eſſe, neceſſe ſit.

Ita ille, vereat tamen vt hyperbolice, conflat enim proceribus Britanniæ ſua libertas. Verum vt cunque reſ habeat, moris cauſa proceres conuocandi non ſunt. Hi enim ſi in dignitate ſunt, & magni animi, cum indignatione rideſ ſe ſentunt, & iocuſ eſſe crudelem, cum vel ad gratiam regiam oīa dicenda ſunt, vel ſubeundum periculum. Familiareſ etiam regis eos contemptui & ludibrio habent, crebroque iactant, iam ſibi conſtare, quid decerni oporteat.

§. 12. In magnis regni, vbi variae nationes & populi in vnum corpus coaleſcent, varia conſilia, & collegia inſtitui neceſſe eſt, ita in Rebus publicis varie vnu habet, ſed optimè nunc in valitissimis Hispaniarum regniſ obſeruatur. Hæc vero notaui, quæ Romanam induſtriam fugerunt. Primum eſt. Ad lenarum Romanum omnes omnium nationum cauſa deferebantur, atque inter peritos, imperitoſque iactabantur, in Hispania singularium gentium conſilia ſunt separata. Hinc illa diuerſitas eſt. Nam eſt conſilium Italicarum rerum, quo res Neapolitanæ, Siculae, Mediolanenses diriguntur. Conſilium Belgicū, Indicum, Bellicū, ſingula regna Hispaniæ ſua diuerſa conſilia habent. Eſt conſilium Status, quod eſt hono- ratiſſimum, conſilium religionis, quod eſt potentissi- um. Conſilium commendaturū, veſtigialiumq;. Hoc itaq; ſumma ſuit prudentia vni collegio vnum populum tribueret, ſic enim terum gnari facile euadunt, nec varietate obturbantur. Qui in India ordinis duxit, aut virbes gubernauit, facile de regēdis barbaris nationibus conſilium dederit, non tamen idem peritus rerum Belgicarum, aut Neapolitanarum habebitur, ob diuerſitatem legum, & ingeniorum.

Alterum eſt, quod ego puto conſiliariorum animam eſſe. Ut nempe rex in conſilio Status, in quo de ſummi regni negocij agitur, magnos principes, aut principum aequaliſ habeat, quorum maxime interest auctoritatem regis manere ſartam teſtam. Sunt vero in eo conſilio non modo principes, ſed Archiepiscopi etiam, & antiftites, vt in Hispania Commendator Alcantara, aliorumque ordinum, vt S. Jacobi, Calatravae, qui etiam ius habent Bellici conſiliū adeundi.

Tertiū eſt, quod in his plerunq; conſiliis ordinatiſſime, quanuis non celeſtrime res peragantur. Nam habet rex ſecum peritiſſimos conſiliarioris, qui praefentes regi cauſam verbi, aut ſcripto, plerunq; & verbo, & ſcripto proponunt. Rex deinde priuatum relegens illa ſcripta perpendit, & ad Collegium aliquod diuertiendum dimittit, conſiliariorum deinde ſententiam audit, vel illi cum rege coram deſinunt, aut ad eum ſcripto mittunt. Hanc ob rem conſtantifime

*Monarchia
Hispanica
conſilia pru-
dentius ſunt
conſtituta
quam Ro-
manæ.*

sime ius dicitur, nec ullam monarchiam fuisse haec
nus arbitror, in qua minus in gubernatione sit erra-
tum.

*Consilia
scripto offr
revertileft.*

§.13. Quod si generatim dicendum sit, quid ma-
xime in consiliis requirere debeat princeps, dicam
breuiter. Summum fore momentum, ut consilia sua,
rationesq; scribere iubentur, ex scripto breuiter le-
gere, & si omnium auditis sententijs demere, addere,
mutare quipiam voluerint, id licet; modo certa
forma modoque consilium suum emendatum prin-
cipi offerant, vt in unum libellum omnia compingi
facile queant. Nunc dictata à notariis vitoſe, cum
iauctura temporis excipiuntur, mentem non reēte
semper percipiunt, in cōſistorio, hoc est, in arena cō-
ſilium capiunt. Si scribere iubantur, id domi, medi-
tatiq; facient, celeriter sententiam exponent, deinde
cum in archivio, & in mente, manuque principis
ſeruari sententias suas norint, magna cura id ſenti-
ent, quod posteritati tanquam fidei, & prudentiae
monumentum relinqueret ſe intelligunt. Litera enim
scripta manet, & errorem post multos annos ar-
guit, ciuismoi ſententia Ciceronis, aliorumque ſu-
perficiunt, ex quibus licet colligere, quo ſtudio ſenten-
tias dixerint. Nec tenerum consiliarium volo, cui la-
bor ſcriptionis ſit grauius, ſi enim familiares literas in
re priuata ſcribit, cur non pro ſalute publica accura-
tē, diligenterq; ſtyle ſententiam exponat? Augustus
id egit, vel hac de cauſa dignus imperio. Sueton. c. 84.
ita recenſet. Eloquentiam ſtudiaque liberalia ab aetate pri-
ma cupidē & laboreiſſime exercuit. Mutinens bellō intanta
mole rerum, & legiſſe, & ſcripsiſſe, & declamaſſe quotidie tra-
ditur: Nam deinceps neque in ſenatu, neque apud populum,
neq; apud milites locutus eſt vñquam, niſi meditata & com-
poſita oratione, quamvis non deficeret ad ſubita extemporalis fa-
cilitate. Ac ne periculum memoria adiret, aut in edendo tem-
pus abſumeret, inſtituit recitat̄ omnia. Sermones quoq; cum
ſingulis, atq; etiam cum Linia ſua grauiores, noſi in ſcriptis,
& libello habebat, ne plus minus ſe loqueretur ex tempore. Pro-
nuntiabat, dulci & proprio quodam oris ſono, dabatq; aſidue
phonas cooperam: ſed nonnumquam infirmatis fauibus, pra-
conis voce ad populum concionatus eſt.

An fidelis consiliarius non poterit, quod tantus
Imperator fecit? Atq; hac de ſenatu, & consiliariis.

C A P V T X I V .

In Monarchia Magistratus qui eſſe ſole- ant poſt regem

*Vetusſi-
ma profana
hiſtoria, ſi
cum ſacra
conferatur,
recentia ſunt.*

§.1. **C**VM vetera historiae profanæ, ſi cum ſacra cō-
ferantur, antiquitatem non ceneantur ha-
bere, mihi ex ſcriptura de magistratibus diſputare ini-
tio conſtitutum eſt, ut primæ Monarchiæ, quæ eſt
Chaldeorum, formam, magistratusq; ſpeciem. De-
ſcribuntur illi apud Danielem c. 3. v. 2. Itaque Nabu-
chodonosor Rex iſiſt ad congregandos Satrapas, Magistratus, &
Iudices, Duces, & Tyrannos, & Prefectos, omne que principes
regionum, ut conuenirent ad dedicationem Statue, quam ere-
xerat Nabuchodonosor Rex. Tunc congregati ſunt Satrapæ,
Magistratus, & Iudices, Duces, & Tyranni, & optimates, qui
erant in poſtitibus conſtituti, & viuueri principes regionū,
ut conuenirent ad dedicationem Statue, quam erexerat Na-
buchodonosor Rex: Stabant autem in conſpectu Statue, quam
poſuerat Nabuchodonosor Rex.

Ex hinc vtcunq; vetuſiſima Monarchia conſtitu-
tio intelligitur, nam Graecorum ſcriptores variant,
& fallunt. Hanc probatam eſſe rationem nos docet
ipſe Daniel, qui cum dicat in ſe ſapientiam eſſe, plus quam
incuncta, fuerit que princeps ſapientum & magistratum,
probare am administrationem voluit. Hanc ratio-
nem Darius quoq; c. 6. 1. inſtituere cogitauit. Hanc ergo ſpectemus inſtructam magistratibus primam

Monarchiam, at borem illam magnam, ſtatua mysti-
ca caput Aureum.

§. 2. Hoc in imperio vnius poſt regem ſumma au-
toritate fuit, tres alij ſub rege, & ſub illo, qui tamen
diuersas prouincias ſubditas habuere. Explicatur hoc
c. 2. 4. 8. Tunc Rex Danielem in ſublime extulit, & munera
multa & magna dedit ei: & conſtituit eum principem ſuper
omnes prouincias Babylonis: & prefecit Magistratum ſu-
per cunctos sapientes Babylonis. Daniel autem poſtulauit à re-
ge: & conſtituit ſuper opera prouincia Babylonis, Sidrac, Mi-
jael, & Abdenago: ipſe autem Daniel erat in foribus regis.

Quanquam autem dicatur conſtitutus ſuper
prouincias Babylonis, & ſuper sapientes Babylonis, id q;
reſtrigi poſſet ad ſolam prouinciam Babylonis, de
omnibus tamen magistratibus totius regni accipio,
quam latē patet: fuſſe vero Monarchiam maximam
ex eo intelligimus, quod Perficum minus fuerit. Da-
niel. 11. 37. vocat illum regem regū, & 4. Reg. 25. 27. re-
gnis multis imperat. Vbi cum ait Dan. אָנוֹ־אֲבָנָלְכָבָת־מֶלֶךְ־מִלְּכָתָא: tu rex, inter duo verba Chal-
dæa ponit hebreum, vt oſtenderet insignem regem
eſſe, etiam populi Dei. Multos fuſſe reges cum eo in
Babylone conſtituit ex eisdem verbis, nam poſuit thronum
Joachim ſuper thronum regum, qui erant Baby-
lone. Ex Jere. 27. docemur fuſſe reges Edom, Moab,
Ammon, Tyri, Sidonis, Ægypti, gentes multas, & re-
ges magnos. Hisce omnibus praeſuſe Danielem af-
firmo. Nam Babylonis magistratibus & sapientibus
prærerat, illi aut̄ totius Monarchia caput erant, quem
admodum ſi quis omnibus Romanis magistratibus
præſet, conſeruerat etiam proconfibus, & prouti-
cialibus magistratibus imperare. Talis erat Pōpeius,
cum anno procuratio, & Piraticum bellum illi de-
mandatum eſt, nam teſte Cicer. ex rogatione popu-
li plus poſteſtis in omnes prouincias habuit, quam
illi qui cum imperio eas obtrinebant. Si igitur prin-
ceps eorum, qui omnia regebant, erat, non dubium,
qui & omnium principes fuerit. Deinde hoc verba
Chaldaea indicate, סַגְּבָת־בָּבָרָא & principem magnorum principum. Nam סַגְּבָת magnum principem ligni-
ficat, quod verbum a Chaldeis accepturn Hebrei
quoq; viſurparūt. Rabbi David interpretatur prin-
cipem magnum. In Isa. 42. 25. idem David interpretatur
reges gentium, &c in Jer. 20. 1. R. Sadarī principes ex-
ercitus. Deniq; Perlo-Medicum imperium ex Chal-
dæo, ſeu Babylonio ortum eſt, & Danielem legiſtato-
rem sapientissimum habuit, ut conſtat c. 6. 1. Placuit
Dario, & conſtituit ſuper regnum Satrapas centum viginti, ut
eſſent in totuſ regno ſuo. Et ſuper eos principes tres, ex quibus
Daniel vnuſ erat, ut Satrapes illi redderent rationem, & rex
non ſuſineret moleſtam.

Conſilium autem Danielis ſapientissimi viri tale
fuit ſub Dario, quale ſub Nabuchodonofore, nempe
ut tres conſtituerentur ſuper omnia negocia, & ho-
rum vnuſ eſſer princeps. Eorum poſteſtas in omnes
regni partes diſtinduebatur. Plurima autem à Baby-
loniis mutuatos Persas nemo eſt, qui dubitet. Fecitq;
Deus, ut cum Persæ, & Medi gentium ferociſſimi el-
lent, ne omnino crudelitate imperandi ſocietatem
humanam violarent, ut Danielem haberent rectorē,
quo factum eſt, ut Perſarum imperium initio optimis
legibus fuerit conſtitutum.

Merito itaque Iohſephus Danielem vocat ἀπόδινον
ἐπίτεπον Βασιλέα. Totius regni curatorem. Confir-
mat hanc ſententiam conſuetudo Perſarum, qui Su-
renam conſtituere ſolebant, qui à Sar. סָר quod prin-
cipem ſignificat, nomen habet. Eius dignitatem in
Craſſo deſcribit Plutarchus. οὐδὲ γάρ ἢ τὸν τυχόντων ſureνας
οὐ τεγμένας, αὐτὰρ πάλιτρα μὲν, καὶ γένερα, καὶ διξιφά, καὶ βασι-
λεῖα δεύτερος, αὐτοῖς δὲ καὶ διεντηπτῶν καθ' αὐτὸν ἐν τερ-
πονοῖς πεπάντος. ὅτι δὲ εἰδύλλιαν δὲ καθ' εἰστὸν τὰς γλαυκο-
φορούμενος καπῆλοις, καὶ διακονίας επίνας επιτύχατο παλλα-
κίδιον.